

**ЕМДІК-САУЫҚТЫРУ ТУРИЗМІНІҢ ҚАЗІРГІ ҚОҒАМ ДАМУЫНА
ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТҰРҒЫДАН ЫҚПАЛЫ****Шоқан А.М.***amankul.shokan@mail.ru*

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
«Неогеография» мамандығының магистранты, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі - Т.Т. Турсынова

Дүние жүзінде медициналық туризмге қызығушылық артып келеді. Өмірдің жедел қарқыны, көптеген күйзеліс жағдайлары, ақпараттың көбеюі, көптеген елдердегі қолайсыз экологиялық жағдай адамдарды туризмнің осы түріне бет бұруына ықпал жасайды. Адам ағзасының функционалды мүмкіндіктерінің төмендеуі байқалады, бұл оның өмірді қамтамасыз ететін маңызды жүйелерінің белсенділігінің нашарлауынан көрінеді. Халық санының өсуінен, жаңа, қауіпті аурулардың пайда болуы байқалады; стресстік жүктемелер едәуір артады, ал физикалық және психикалық шаршау адам ағзасында жиналады. Сонымен қатар, әлемде салауатты өмір салтының маңыздылығын түсіну үрдісі байқалады. Қазіргі құндылықтар жүйесінің ажырамас бөлігі денсаулыққа деген қамқорлық, өміршеңдігінің жоғарылауы болды. Рухани байытумен қатар дене бітімін жақсы ұстауға тырысатын адамдар саны да артып келеді. Жұмыс берушілердің өз қызметкерлеріне көзқарасы да өзгерді. Осылайша, бұрынғылардың экономикалық қызығушылығы артты, өйткені қазіргі уақытта олар дені сау жұмыс күшін қажет етеді. Мұның бәрі бүкіл әлемде медициналық туризмнің жедел дамуына алғышарттар жасайды.

Рекреациялық пайдалану түрлері: минералды сулары, балшық, ванналар, солярий, ормандар, таулар;

Курорттардағы мекемелердің негізгі түрлері санаторийлер, демалыс үйлері, пансионаттар, санаторийлер және медициналық қонақ үйлер. Курорт ғимараттары мен құрылғыларына сорғы бөлмелері, ауызсу галереялары, бальнеотехникалық қондырғылар, балшық ванналары, климат павильондары, жағажайлар және т.б. СПА табиғи емдік факторларына байланысты үш негізгі түрге бөлінеді: бальнеотерапиялық, балшық және климаттық. Көптеген курорттарда бірнеше табиғи емдік факторлар бар және ауыспалы болып, аралық позицияны алады, оларды бальнеотерапия, бальнеоклиматтық, климаттық балшық және т.б. Олар бір уақытта пайдаланады, мысалы минералды су мен балшық немесе климат пен минералды су, оларды үш түрдің кез-келгеніне жатқызуға болмайды. Мұндай курорттар Еуропада салыстырмалы түрде кең таралған және туристердің көбеюіне ықпал етеді [1 426.].

Емдеу-сауықтыру туризмі, маңыздылығы жағынан, туризмнің басты түрі деп атауға болады, өйткені оның негізінде адам денсаулығына өмірдің басты құндылығы ретінде қамқорлық жатады. Емдік туризм бай тарихы бар. ХХ ғасырда әлемде барлық елдер мен континенттерді қамтитын тұтас курорттық индустрия пайда болды. Дәстүрлі Климаттық, бальнеологиялық және балшықты курорттар базасында сауықтырудың жаңа нысандары - SPA, Wellness, fitness пайда болды. Қазіргі заманғы курорттық-санаториялық мекемелер ұсынатын қызметтер тізіміне «check-up» бағдарламалары жиі қосылады [2 376.].

Тән және рух саулығына деген сән ХХІ ғасырда емдік-сауықтыру туризмінің аса үлкен қарқынмен дамуына негіз болды. Әлемнің көптеген елдерінде емдік-сауықтыру туризмі жалпы ішкі өнімді қалыптастыруда, халықты жұмыспен қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады, сонымен қатар көлік және байланыс, құрылыс, ауыл шаруашылығы, тұрмыстық тауарлар өндірісі сияқты экономиканың негізгі салаларына орасан зор әсер етеді және әлеуметтік-экономикалық дамудың өзіндік факторы болып есептеледі.

Біздің елімізде «емдік-сауықтыру туризмі» ұғымы 1990-шы жылдардың ортасынан бастап қалыптасты. Бүгінгі таңда отандық туризмнің тұрақты дамушы және болашағы зор саласы

ретінде туризмнің бұл түрін дамытуға аса үлкен көңіл бөлінуде. Құрамында тұздар ерітіндісі аз болатын минералды сулар асқазан ауруларын емдеуге, ішуге Сарыағаш, Аяққалқан, Қорам, т.б. минералды сулары, ал тұз ерітіндісі көп сулар сүйек, буын, жүйке жүйесі мен қан тамырлары сырқаттарын емдеуге Алмаарасан, Арасанқапал, Жаркентарасан, т.б. минералды сулары пайдаланылады. Қазақстанның минералды сулары емдік қасиеттері бойынша дүние жүзіндегі атақты Нарзан, Боржоми, Есентуки, т.б. шипалы сулардан кем түспейді.

Осы аталған мәселелерді шешудің және Қазақстан аймақтарында емдік-сауықтыру туризмін дамыту шараларын жүзеге асырудың басым бағыттары:

- бірегей табиғи-ресурстық кешенді сақтау;
- шаруашылық және табиғи кешендерді құқықтық бақылау жүйесін қамтамасыз ету;
- табиғи-ресурстық әлеуетті сақтау және қоршаған ортаның экологиялық жағдайын жақсарту (емдік минералды ресурстарды сақтау, өндіріс және тұрмыс қалдықтары мәселесін шешу, атмосфералық ауаны қорғау, су нысандарын ластауды тоқтату, аймақтық орман шаруашылығын қолдау);
- бірыңғай экологиялық мониторинг кешенін ұйымдастыру;
- табиғатты пайдалануды ұйымдастырудың экономикалық механизмдерін енгізу;
- ұлттық туристік-рекреациялық сауықтыру кешендерін жылжытуға бағытталған мемлекеттік маркетингтік бағдарламаларды жүзеге асыру;
- шипажайлы-курортты кешеннің материалды-техникалық базасын жаңартуды және курортология саласында ғылыми зерттеулер жүргізуді мемлекет бюджетінен қаржыландыру;
- шипажайлы-курортты кешеннің түрлі сауықтыру мекемелеріндегі орналастыру орындарының инфрақұрылымына салынатын инвестицияларға салықтық жеңілдіктер жүйесін енгізу;
- халықаралық нарыққа шығу шараларын дамыту, т.б. [3].

Курорттардың мамандануы олардың орналасқан жеріне байланысты. Мысалы, көптеген курорттар асқазан-ішек жолдарының ауруларына және бүйрек пен қуық ауруларына көмектесетін минералды көздерден жақын орналасқан. Кейбір курорттар көптеген тері ауруларын жеңуге көмектеседі емдік балшықты қолдануға маманданған.

Әрбір елде емдік-сауықтыру туризмі табиғи ресурстардың бар-жоғын, әлеуметтік-экономикалық жағдайларды ескере отырып дамыды. Сонымен қатар әлемде салауатты өмір салтының маңыздылығын ұғыну үрдісі байқалады. Қазіргі заманғы құндылықтар жүйесінің ажырамас бөлігі денсаулық, өмірлік белсенділікті арттыру болып табылады. Рухани байытумен қатар жақсы физикалық форманы қолдауға ұмтылатын адамдар саны өсуде.

Жаһандану аясында көптеген мемлекеттерде бірдей медициналық көмек көрсетуді стандарттау процесі жалғасуда. Біріншіден, бұл шұғыл медициналық көмек стандарттарына қатысты. Әр түрлі елдерде жоспарлы терапевтік көмекті ұсыну шетелдік туристерге белгілі бір артықшылықтар жасауға мүмкіндік беретін өзіндік нюанстарға ие. Пациенттер сапалы медициналық көмек алу үшін саяхаттайды. Кейбір жағдайларда, егер бірдей қызметтер пакетінің құны айтарлықтай өзгеше болса, экономикалық фактор шешуші болуы мүмкін, мысалы, Үндістанда, Сингапурде және Таиландта.

Табиғи физикалық факторлардың болуына, оларды емдік қолдану жағдайларына және кадрлардың біліктілігіне қарай әрбір санаторий белгілі бір аурумен ауыратын, осы санаторийге жолдама алған науқастарға медициналық бейімделген. Санаторийлердің көпшілігі мынадай аурулармен ауыратын сырқаттарды емдеуге мамандандырылған:

- қан айналымы жүйесі;
- тыныс алу органдары (соның ішінде туберкулез емес сипаттағы);
- ас қорыту және зат алмасу органдары;
- жүйке жүйесі;
- сүйек-бұлшық ет жүйесі;
- несеп-жыныстық органдар;
- әйелдердің жыныстық органдары;
- тері және қан.

Халықтың ауыру құрылымын ескерсек, әр түрлі бейіндегі санаторийлердің үлес салмағы бірдей емес: олардың жартысынан астамы жүрек-қан тамырлары және жүйке жүйесі ауруларымен ауыратын пациенттерге арналған.

Қорытынды: Медициналық туризм әртүрлі елдердің медициналық саясат саласындағы заңнамаларындағы айырмашылықтармен де байланысты болуы мүмкін. Мысалы, кейбір елдерде және басқаларында рұқсат етілген манипуляциялар мен рәсімдерге қатаң тыйым салынуы мүмкін («этикалық дилемма»). Атап айтқанда, бұл трансплантологияның екі жақты қабылдауына қатысты. Мысалы, қант диабетімен ауыратын науқастар, трансплантациялауға тыйым салынған елдерде тұрып, бүйрек трансплантациясы бүйрек трансплантациясы үшін заңды болған елдерге барады [4,66б.].

Емдік-сауықтыру туризм туризмнің негізгі түрі деп атауға болады, өйткені ол адам денсаулығына өмірдің басты құндылығы ретінде қамқорлық жасауға негізделген. Емдік-сауықтыру туризмнің ұзақ тарихы бар. Әр елде ол табиғи ресурстардың болуын және әлеуметтік-экономикалық жағдайларды ескере отырып дамыды. Әлемдік деңгейде алып қарастыратын болсақ, емдік-сауықтыру туризмі – туризмнің аса қарқынды дамушы саласы болып табылады. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының мәліметтері бойынша 2022 жылға қарай туризм және оның емдік-сауықтыру саласы әлемдегі басты салаларға айналады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Специальные виды туризма «Лечебный туризм» Е.Л.Драчева «КноРус медиа» 2010 жыл - учебник
2. Селуянов В.Н., Федякин А.А. Биологические основы оздоровительного туризма. М.: СпортАкадемПресс, 2000 ж -учебник
3. «Емдік-сауықтыру туризмнің даму тенденциялары:мәселері мен болашағы» Мақала Есенғабдылова А.Қ <http://netref.ru/esenfabilova-ajman-assenhanizi.html> -статья
4. «Формирование моделей устойчивого развития туризма на региональном уровне» В. Г. Гуляева. Университетская книга, 2016.

ӘОЖ 911.52

ЛАНДШАФТТЫҚ АЛУАНТҮРЛІЛІКТІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ МЕН ЗЕРТТЕУ ӘДІСТЕРІ

Шыныбек Аяжан Ұлықбекқызы

ayazhan_shynybek@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Физикалық және экономикалық география кафедрасының магистранты, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Ж.Озгелдинова

Андатпа: Мақалада ландшафтық алуантүрлілік зерттеудің өзектілігі, түсіндірілуі, қолданылуы және әдістері қарастырылады. География ғылымындағы осы ұғымның орны, оның іргелі және қолданбалы мәні талданылады, ландшафтық алуантүрліліктің нақты мәндерін анықтаудың негізгі тәсілдеріне шолу жасалады.

Кілт сөздер: ландшафтық алуантүрлілік, ландшафт, ландшафт құрылымы, антропогендік әер.

XX ғ адамның қарқынды шаруашылық қызметі қоршаған ортаның жаһандық антропогендік өзгерісіне алып келді. Бұл процесс табиғи алқаптарды мекендеушілер санының төмендеуімен, жануарлар мен өсімдіктердің жойылып бара жатқан түрлері санының ұдайы өсуімен, жекелеген экожүйелердің опат болуымен қатар жүрді. Осының барлығы биологиялық алуантүрлілікті қорғау қажеттілігі туралы ойға алып келіп, биологиялық алуантүрлілік туралы Конвенция түрінде тұжырымдалды (Рио-де-Жанейро,